

ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано стан інвестиційного клімату аграрного сектора України та визначено чинники його формування. Запропоновано напрями вдосконалення інвестиційного клімату аграрного сектора з позицій системного підходу.

В статье проанализировано состояние инвестиционного климата аграрного сектора Украины и определены факторы его формирования. Предложены направления совершенствования инвестиционного климата аграрного сектора из позиций системного подхода.

In the article the state of investment climate of agrarian sector of Ukraine is analyzed and factors of his forming are determinated. Directions of perfection of investment climate of agrarian sector from positions of the systems approach are offered.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інституційний механізм розвитку аграрних підприємств, лізинг.

Проблема покращення інвестиційного клімату аграрного бізнесу набула своєї актуальності ще наприкінці ХХ століття. Проте реалії справ аграрного господарювання сьогодні свідчать про необхідність результативності реалізації наукових та нормативних наробок. Численні сторінки, присвячені цьому питанню, ми можемо знайти у різноманітних програмах та концепціях розвитку як економіки країни загалом [1; 2], так і аграрного сектора зокрема [4-6]. Але саме відсутність інституційного механізму призводить до дії опортуністичних чинників та їх реалізації. Розглядати цю проблему в галузевому розрізі не доцільно, адже інвестиційний клімат – комплексне поняття, яке охоплює стан справ економічної, політичної та соціальної системи країни.

Проблеми інвестиційної діяльності досліджували такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як І. Вініченко, Л. Гітман, І. Дорош, Ю. Лопатинський, А. Пересада, П. Саблук, П. Самуельсон, С. Фішер, Д. Черваньов та ін.

Проблеми створення сприятливого інвестиційного клімату вивчають А. Гайдуцький, Н. Мова, Л. Тканк, В. Хаустов.

Реалії фінансового забезпечення аграрних підприємств свідчать про необхідність подальшого поглибленого вивчення даної проблеми в аспектах, що стосуються реалізації теоретичних та нормативних положень. Отже, слід досліджувати інвестиційний клімат аграрного сектора з позицій системного підходу, як складову інституційного механізму.

Основними цілями статті є дослідження інвестиційного клімату аграрного сектора як елемента інституційного механізму та формування пропозицій щодо напрямків його покращення.

Реалізація потенціалу сільськогосподарських підприємств стримується низьким забезпеченням їх фінансовими ресурсами.

Погоджуємося з тезою В. Месель-Веселяка про те, що зниження надходження фінансових ресурсів у аграрний сектор України, особливо

протягом 2009-2010 років (якщо не надати сектору належної фінансової підтримки у наступних роках), може призвести до суттєвого спаду вітчизняного аграрного виробництва протягом наступних періодів. Ситуація, коли протягом 2008-2011 років рівень державної бюджетної підтримки й кредитування знизився майже на 20%, а обсяги інвестицій в основний капітал – практично втричі, для вітчизняного аграрного сектора, як галузі з уповільненим обігом капіталу, може стати критичною [7, с. 20].

Важливим напрямом підтримки функціонування сільськогосподарських підприємств державою є формування сприятливого інвестиційного середовища, адже саме інвестиційні кошти, а не державні дотації, відповідають ринковим вимогам і вимогам СОТ.

Інвестиційна криза в аграрному секторі економіки спричинена багатьма факторами і передусім тим, що темпи реформування сільського господарства істотно відставали від ринкових перетворень в інших сферах економічної діяльності [8, с. 155].

У 2010 р. суб'єктами господарювання за рахунок усіх джерел фінансування у сільське господарство, мисливство, лісове господарство вкладено 12,2 млрд. грн. інвестицій в основний капітал, що на 16,5% менше, ніж у 2009 р. Питома вага інвестицій у зазначені види економічної діяльності становить 7,1% від загальнодержавного обсягу інвестицій в основний капітал (у 2009 р. – 6,2%). За рахунок коштів державного бюджету освоєно 284 млн. грн., що становить 2,3% інвестицій в основний капітал у цей вид діяльності [8].

Індекс інвестиційної привабливості України, який обраховує «Європейська бізнес-асоціація» (ЄБА), свідчить, що рівень довіри українських інвесторів у третьому кварталі 2011 року знизився до рівня 2,56 за 5-бальною шкалою вперше за 2 роки, таким чином впавши до рівня показників третього кварталу 2009 року (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка індексу інвестиційної привабливості

В оцінці нещодавніх змін в інвестиційному кліматі превалюють негативні коментарі. Основні занепокоєння стосуються постійного тиску з боку держструктур, корупційних практик, проблем з оподаткуванням та з

відшкодуванням ПДВ, а також загальною невизначеністю у країні. Зростає частка тих, хто відзначає тиск на опозицію та політичний контроль над судами як негативні фактори, що впливають на інвестиційний клімат. Серед нових (у порівнянні з минулим роком) факторів, що негативно вплинули на інвестиційний клімат, на думку інвесторів, є очікуваний вплив міжнародної рецесії на українську економіку, слабка енергетична політика уряду, а також зростання впливу кримінальних структур. У той час як 16% інвесторів зазначають, що жодних негативних змін останнім часом не відбулося, частка тих, хто стверджує відсутність жодних позитивних змін, істотно зросла до 66%.

Стосовно ключових проблем, які піднімає ЄБА в контексті бізнесу та стосунків з владою, ситуація все ще залишається незмінною (рис. 2.). Корупція та судова система оцінюються як найбільш проблемні зони, ситуацію в яких понад 75% інвесторів розцінюють як однозначно або швидше несприятливу [9].

Основними аспектами господарських реалій, які негативно впливають на систему інвестиційних мотивів в Україні, є: відсутність забезпечення ліквідної застави майном й іншими активами; слабка система гарантій захисту інтересів фінансових посередників; недоступне іпотечне кредитування; незавершеність земельної реформи; обмеженість засобів забезпечення договірних зобов'язань через неврегульованість прав власності сільськогосподарських товаровиробників.

Покращити інвестиційне забезпечення аграрного сектора можна через побудову єдиної концепції пріоритетних напрямів використання інвестиційних коштів та збільшення норми прибутковості сектора, яка у кілька разів нижча порівняно з іншими секторами економіки. Передумовою інвестиційного відродження є створення ефективних інституційних умов функціонування аграрного бізнесу та ринку, з урахуванням як національних особливостей ведення бізнесу, так і вимог інтеграційних ринків.

Одним з найефективніших методів інвестування вважаємо лізингові технології, що здатні пожвавити процес виробництва продукції, оновити технологічний парк сільськогосподарських підприємств. Незважаючи на помітні переваги, лізингові технології в Україні ще не набули достатнього поширення, як загалом в економіці, так і в аграрній сфері зокрема.

В Україні агролізингом займається Національна акціонерна компанія «Укragenrolіzing», третина загального обсягу фінансування якої покривається бюджетними коштами. Але навіть такі обсяги фінансування для агроформувань є незадовільними, оскільки не можуть задовольнити навіть найнеобхідніші потреби [10, с. 70].

В останні роки спостерігаємо пожвавлення та поступове нарощування фінансування лізингових операцій у сільському господарстві (рис. 2) [11]. Проте потенційні можливості розвитку лізингу в Україні значно ширші та необхідніші.

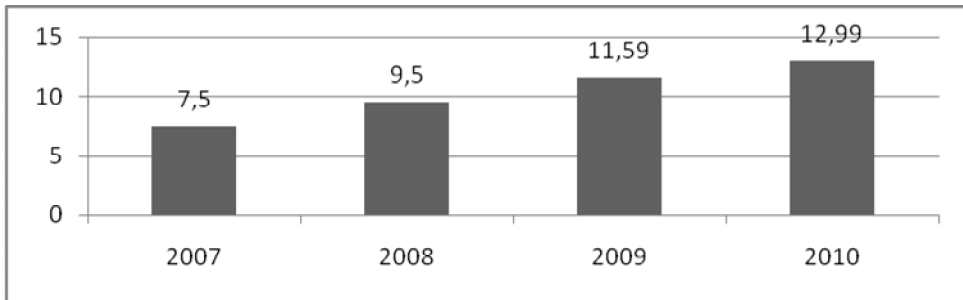

Рис. 2. Частка лізингових договорів сільського господарства у загальній кількості укладених, %

Недостатнє забезпечення лізингових фінансових ресурсів пов'язано перш за все з відсутністю інституційного забезпечення його розвитку: недостатньою поінформованістю учасників аграрного сектора, недосконалістю нормативно-правової бази регулювання лізингових відносин в Україні, неефективним механізмом аграрного ринку, відсутності атмосфери довіри і партнерства у системі відносин «влада-бізнес-суспільство» [12, с. 124].

Для вдосконалення такої ситуації в аграрному секторі слід звернути увагу на вже давно визнану науковцями та нереалізовану систему інституційних чинників. Сформувати привабливе інвестиційне поле в аграрний сектор можна лише використовуючи системний підхід до розв'язання проблеми – формування інституційного механізму розвитку аграрного сектора, який включає наступні пріоритетні напрями дії:

1. Розвиток земельних відносин через поступове відкриття ринку землі.
2. Створення прозорих чітких правил використання регіональних земельних ресурсів, які формують економічну і соціальну стабільність аграрного потенціалу.
3. Переорієнтування ролі держави на створення гнучкої економіко-правової бази для всіх форм власності, аграрного підприємництва, раціонального використання аграрного потенціалу та інвестицій, підтримки екологічного балансу, шляхом перерозподілу повноважень між регіональними та державними органами влади, з врахуванням умов доцільності та наближеності до об'єкта регулювання.
4. Сформувати інфраструктуру з чітким виділенням її секторів: інформаційного, фінансового, ринкового.
5. Забезпечення аграрних підприємств висококваліфікованими кадрами через розвиток сільської місцевості як основи життя сільських працівників та фінансування аграрної освіти і науки.
6. Розвиток підприємницького класу аграріїв через реалізацію моделі «наука-освіта-ефективний менеджмент».
7. Стимулювання виробництва екологічно чистих продуктів.
8. Розробка загальнодержавних інструкцій, положень встановлення ціни на

аграрну продукцію, яка забезпечить підприємствам збільшення доходів і прибутку, а відповідно та стимулюватиме до зростання обсягів виробництва.

9. Забезпечення чесних конкурентних умов функціонування аграрного ринку, шляхом посилення реалізації антимонопольної політики держави.

10. Балансування зовнішньоторгівельної аграрної діяльності з використанням інструментів її ліцензування, встановлення тимчасових імпорتنних та експортних мит і квот.

11. Формування загальнообов'язкової системи страхування виробництва сільськогосподарської продукції (урожаю) та взаємної системи гарантування виконання зобов'язань.

Отже, формування сприятливого інвестиційного клімату є необхідною умовою розвитку аграрного сектора України. Стан інвестиційного клімату сьогодні можемо визначити як задовільний та той, який потребує вдосконалення. Зміцнити його можливо лише шляхом покращення інституційного механізму розвитку аграрного сектора загалом.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку повинні спрямовуватися на наступні дослідження інвестиційної привабливості аграрного сектора у територіальному розрізі та пошук практичних інструментів реалізації інвестиційного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
2. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010-2014 рр. / Комітет економічних реформ при Президентові України. – К., 2009. – 87 с.
3. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / за заг. ред. А. В. Єрмолаєва. – К. : НІСД, 2010. – 528 с.
4. Розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні: аналітична доповідь / За ред.. Я.А. Жаліла – К.:НІСД, 2011. – 29 с.
5. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.М.Геєць, Е.М., Кужель О. В., Лібанова та ін. – К., Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.
6. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України. Проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?8781>.
7. Месель-Веселяк В. Я. Економічні передумови забезпечення розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва в Україні / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2011. – №3. – С. 9-22.
8. Статистичний збірник «Сільське господарство України». – К. : Держкомстат України. – 2010. – 320 с.
9. Індекс інвестиційної привабливості [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.eba.com.ua.
10. Лузан Ю. Я. Удосконалення ринку фінансових послуг, як передумова розвитку аграрного виробництва / Ю. А. Лузан // Економіка АПК. – 2009. – №8. – С 69 – 74.
11. Підсумки діяльності лізингодавців за 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/ua/bulletin/>.
12. Кифяк В. І. Державна підтримка розвитку сільськогосподарських підприємств / В. І. Кифяк, І. В. Дерій // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2011. – №1. – С.120-126.